

Lakialoite 4

O. Ojala ym.: Ehdotus laiksi kahden samaa sukupuolta olevan henkilön rekisteröidystä parisuhteesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteen mukaan kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voi rekisteröidä parisuhteensa. Parisuhteen rekisteröintiin ja purkamiseen sovelletaan eräin poikkeuksin samoja säännöksiä kuin avioliiton solmimiseen.

Parisuhteen rekisteröinnin oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioliiton solmimisen. Suomessa voimassa oleva avioliitto ja aviopuolisoita koskeva lainsäädäntö ulottuu lakialoitteen mu-

kaan koskemaan myös rekisteröityä parisuhdetta ja sen osapuolia.

Aloite vastaa pääpiirteittäin kolmessa muussa pohjoismaassa jo toteutettuja tai vielä valmisteilla olevia lainsäädäntömuutoksia, joilla pyritään turvaamaan parisuhteessa elävien kansalaisten yhdenvertaista kohtelua lainsäädännössä parisuhteen osapuolten sukupuolesta riippumatta.

YLEISPERUSTELUT

1. Yleistä

Lakialoitteen keskeisenä lähtökohtana on kahden naisen tai kahden miehen muodostamassa parisuhteessa elävien tarve saada parisuhteelle juridinen perusta, joka sääntelee parisuhteen osapuolten keskinäistä suhdetta ja heidän suhdettaan yhteiskuntaan.

Maamme nykyisin voimassa oleva lainsäädäntö ei tunne kahden samaa sukupuolta olevan henkilön muodostamaa parisuhdetta. Keväällä 1992 mietintönsä jättänyt perhetoimikunta toteaa mietinnössään (KM 1992:12, Perheet ja laki), että ”samaa sukupuolta olevien parisuhteet ovat erityisen poikkeavassa asemassa”. Samaa sukupuolta olevilla parikumppaneilla ei ole mahdollisuutta soveltaa suhteeseensa sellaisia lain säännöksiä, joissa ”on ennakoitu myöhemmin mahdollisesti eteen tulevia ongelmia ja pyritty niiden oikeudenmukaiseen ratkaisuun”. Avioliittolaki antaa heteropareille tämän mahdollisuuden. Toimikunnan mielestä ”yhdenvertaisuus lain edessä ei ole toteutunut”.

Niinpä perhetoimikunta päätyi esittämään, että käynnistettäisiin lainvalmistelu tavoitteena se, että ”samaa sukupuolta olevat parit voisivat

niin halutessaan rekisteröidä parisuhteensa ja liittyä normistoon, joka on olemassa parisuhteessa esiintyviä oikeusongelmia ja parisuhteen purkautumistapauksia varten”. Toimikunta esittää lisäksi selvitettäväksi, missä määrin ”sosiaali- ja verolainsäädännössä olevia aviopuolisoita koskevia säännöksiä voitaisiin soveltaa parisuhteensa rekisteröineisiin”.

Perhetoimikunnan esityksessä paino on parisuhteen osapuolten välisten oikeussuhteiden sääntelyssä. Aivan yhtä tärkeää on säännellä myös samaa sukupuolta olevien parisuhteessa elävien suhdetta yhteiskuntaan.

Rekisteröity parisuhde, samoin kuin avioliitto, ymmärretään tässä lakiesityksessä juridisena suhteena. Tämä vastaa perhetoimikunnan käsitystä, jonka mukaan avioliiton oikeudellinen sääntely ei ”enää nykyisin pyri ylläpitämään tiettyjä eettisiä ja uskonnollisia katsomuksia”, vaan tavoitteena on ratkaista suhteen kestäessä syntyviä käytännöllisiä kysymyksiä. Toimikunta ei näe ”eettisiä tai uskonnollisia esteitä sille, että samaa sukupuolta olevien parisuhdetta säännellään ja että tällöin omaksutaan ratkaisuja, jotka muistuttavat avioliittolaissa omaksuttuja”.

Lakialoitteessa on omaksuttu tämä ideologi-

sesti ja uskonnollisesti neutraali lähtökohta, mistä johdonmukaisesti seuraa, ettei lakialoite sisällä säännöksiä kirkollisesta vihkimisestä. Tämä on muutoinkin lähtökohtana realistinen, koska muun muassa Suomen evankelisluterilaisen kirkon tiedetään vastustavan ajatusta.

Aloite on rakenteeltaan periaatteessa samanlainen kuin Tanskassa 1.10.1989 lähtien voimassa ollut laki ja Norjan hallituksen 18.12.1992 Stortingelle antama lakiesitys. Muualla ei vastaavaa lainsäädäntöä ole olemassa, mutta mm. Ruotsissa sitä valmistellaan.

2. Lain soveltamisala

Aloitteen mukaan kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voi niin halutessaan rekisteröidä parisuhteensa, mikäli sille ei ole laillista estettä. Kuten avioliiton solmiminen, ei parisuhteen rekisteröintikään edellytä asumista yhdessä eikä parisuhteen osapuolten välistä seksuaalisuhdetta.

3. Parisuhteen rekisteröinnin edellytykset

Parisuhteen rekisteröinnin edellytykset ovat samat kuin avioliiton solmimisen. Rekisteröinnin esteiden ja niiden toteamisen osalta noudetaan avioliittolain asianomaisia säännöksiä.

Aloite noudattaa avioliittolain säännöksiä myös siinä, ettei parisuhteen rekisteröintiä hakevien tarvitse olla Suomen kansalaisia tai asua pysyvästi Suomessa. Tämä tekee kahdelle muun maan kansalaiselle, jotka eivät asu pysyvästi Suomessa, mahdolliseksi rekisteröidä täällä parisuhteensa. Tällaisen rekisteröinnin luonne olisi lähinnä seremoniallinen niin kauan kuin vain harvat maat tunnustavat sen oikeusvaikutukset. Niinpä ei ole oletettavissa, että kovin monet tällaiset henkilöt tulisivat maahamme parisuhteen rekisteröintiä varten.

Jos parisuhteen rekisteröinnin mahdollisuuksia haluttaisiin rajoittaa, voisi kysymykseen korkeintaan tulla se, että ainakin toisen osapuolen edellytettäisiin asuvan pysyvästi Suomessa. Täällä asuvilla muun maan kansalaisilla on nimittäin aivan yhtä suuri tarve parisuhteensa rekisteröintiin kuin Suomen kansalaisillakin.

Suomessa rekisteröity parisuhde ei estä avioliiton solmimista ennen voimassa olevan rekisteröidyn parisuhteen purkamista niissä maissa, jotka eivät tunnusta tällaista suhdetta.

4. Parisuhteen rekisteröinti

Aloite poikkeaa avioliittolaista olennaisimmin siinä, ettei se sisällä mahdollisuutta kihlautumiseen ja vihkimiseen. Perusteet ovat sekä periaatteellisia että käytännön realiteeteista lähteviä.

Aloitteella ei ole haluttu pakottaa kahden naisen tai kahden miehen parisuhteen rekisteröintiä samaan muottiin heteroavioliiton solmimisen kanssa, vaan pyrkimyksenä on luoda edellytykset sille, että parisuhteen rekisteröinnin muodot ja menettelytavat voisivat muotoutua sellaisiksi, että ne vastaavat tapahtuman ominaislaatua.

Aloitteessa on otettu huomioon myös se, että maassamme toimivat kirkot vastustavat samaa sukupuolta olevien vihkimistä. Tämän ei kuitenkaan välttämättä tarvitse merkitä sitä, että parisuhteensa rekisteröineillä ei niin halutessaan olisi mahdollisuutta saada kristillistä siunausta suhteelleen. Lakialoitteen tultua hyväksytyksi kirkot joutunevat aikaa myöten tarkistamaan kantansa ja hyväksymään virallisestikin siunauksen antamisen kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhteelle.

5. Parisuhteen purkaminen

Myös rekisteröidyn parisuhteen purkamisessa noudatetaan aloitteen mukaan avioliittolain asianomaisia säännöksiä, kuitenkin sillä rajoituksella, että parisuhteen purkamista on mahdollista käsitellä vain suomalaisessa tuomioistuimessa. Sama koskee tapauksia, joissa on rikottu parisuhteen esteitä koskevia säännöksiä.

6. Oikeusvaikutukset

Lakialoite lähtee siitä, että parisuhteen rekisteröinnin oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioliiton solmimisen. Suomessa voimassa oleva lainsäädäntö, joka koskee avioliittoa ja aviopareja, tulee koskemaan myös rekisteröityä parisuhdetta ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolia.

Laila on tarkoitus säännellä sekä parisuhteen osapuolten keskinäisiä suhteita että heidän suhdettaan yhteiskuntaan. Avioliittolain säännökset puolisoitten oikeussuhteista, jotka koskevat puolisoitten omaisuutta ja omaisuuden ositusta, avioehtoa, puolisoitten välisiä lahjoja, elatusta ja puolisoitten velkoja, koskevat lakialoitteen mu-

kaan myös rekisteröityä parisuhdetta ja sen osapuolia, samoin perintö-, sosiaali- ja verolainsäädäntö ja muu sellainen lainsäädäntö, joka koskee avioliittoa ja aviopuolisoita. Parisuhteen osapuolet saavat perintöoikeuden, ja mm. verotuksessa ja erilaisten sosiaalietujen suhteen heitä kohdellaan samoin kuin aviopareja. Yksityisten vakuutusten osalta joudutaan selvittämään, miten vakuutusehdot sopeutetaan vastaamaan lainsäädäntöä.

Lakialoitteeseen on haluttu sisällyttää myös oikeus ottolapsen ottamiseen. Näin tunnustetaan jo nykyisin vallitseva tosiasiallinen tilanne, jossa entistä useammat lapset elävät kahden samaa sukupuolta olevan, tavallisimmin naisen, muodostamassa perheessä, jonka toinen osapuoli on lapsen äiti tai isä. Lapsen edun mukaista on, ajatellen esimerkiksi vakavaa sairastumista tai kuolemantapausta, että parisuhteen toinen osapuoli voi ottaa lapsen ottolapsekseen. Lakialoitteen mukaan rekisteröidyn parisuhteen osapuole-

let voivat myös yhdessä ottaa ottolapsen. Tämä tulisi kuitenkin mitä todennäköisimmin olemaan toissijainen ottolapsen ottamistapa.

Lainsäädäntöön sisältyy avioliittoa ja aviopuolisoita koskevia säännöksiä, jotka ovat sukupuoleen sidottuja, kuten isyyslakiin sisältyvät säännökset, jotka eivät ole sovellettavissa rekisteröityyn parisuhteeseen. Näitä ei kuitenkaan ole erikseen mainittu sellaisina säännöksinä, jotka eivät koske rekisteröityä parisuhdetta.

7. Muihin lakeihin tehtävät muutokset

Lakialoitteen hyväksyminen luo, pyrittäessä hyvään ja selkeään lainsäädäntöön, tarpeen tehdä lukuisia lainmuutoksia perhe- ja perintöoikeuden alalla samoin kuin muussa yksityisoikeudellisessa lainsäädännössä sekä vero-, rikos-, prosessi- ja sosiaalilainsäädännössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 §. Rekisteröidyn parisuhteen voi solmia vain kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä.

Laki ei anna mahdollisuutta esimerkiksi useamman samassa taloudessa asuvan ihmisen yhteiseen rekisteröitymiseen.

2 §. Avioliittolain I osan 1 luku, joka sisältää yleisiä säännöksiä, koskee 1 pykälän 1 ja 2 momenttia lukuun ottamatta myös kahden samaa sukupuolta olevan henkilön rekisteröityä parisuhdetta.

Ennen rekisteröidyn parisuhteen solmimista on selvitettävä, ettei sille ole esteitä. Parisuhteen osapuolet ovat tasavertaiset, ja kummallakin on oikeus päättää osallistumisestaan ansiotyöhön ja erilaiseen toimintaan perheen ulkopuolella. Rekisteröity parisuhde purkautuu, kun sen toinen osapuoli kuolee tai kun parisuhde tuomitaan purkautuneeksi.

Sen sijaan kihlautuminen ja vihkiminen eivät instituutiona koske rekisteröityä parisuhdetta. Parisuhteen rekisteröintiä aikovat voivat suoraan hakea rekisteröintiä ilman kihlautumista vastaavaa välivaihetta. Mutta myös parisuhteen osalta rekisteröintiviranomaisen tulee tutkia parisuhteen rekisteröinnin esteet soveltaen samoja säännöksiä, jotka koskevat avioliittoon aikovia ja jotka käyvät ilmi avioliittolain I osan 2 luvusta.

Alle 18-vuotias ei voi solmia rekisteröityä parisuhdetta muuten kuin oikeusministeriön antamalla erityisluvalla. Holhottava voi solmia parisuhteen vain holhoojan tai tuomioistuimen suostumuksella. Kukaan ei voi solmia rekisteröityä parisuhdetta, jos aikaisempi rekisteröity parisuhde tai avioliitto on voimassa, ei myöskään äitinsä, isänsä, näiden vanhempien tai muun suoraan takenevassa polvessa olevan sukulaisensa eikä lapsensa, lapsenlapsensa tai muun suoraan etenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa. Niin ikään sisarukset ja puolisisarukset eivät voi solmia rekisteröityä parisuhdetta. Ottovanhempi ja ottolapsi voivat solmia rekisteröidyn parisuhteen vain oikeusministeriön luvalla, samoin ne, joista toinen on toisen sisaren tai veljen jälkeläinen. Avioliittolain I osan 3 luku, joka käsittelee avioliiton esteiden tutkintaa, koskee myös rekisteröityä parisuhdetta.

Väestörekisterin pitäjä tutkii parisuhteen rekisteröintiä aikovien yhteisestä hakemuksesta, ettei parisuhteen rekisteröinnille ole laissa säädettyä estettä. Jos rekisteröidyn parisuhteen solmimiseen tarvitaan oikeusministeriön lupa, se on toimitettava väestörekisterinpitäjälle. Parisuhteen rekisteröintiä aikovien on annettava kirjallinen vakuutus, ettei parisuhteelle ole laissa säädettyä estettä, ja ilmoitettava kirjallisesti, jos

jompikumpi heistä tai molemmat ovat aikaisemmin solmineet rekisteröidyn parisuhteen tai avioliiton. Väestörekisterinpitäjä antaa kirjallisen todistuksen siitä, ettei rekisteröidylle parisuhteelle ole laissa säädettyä estettä.

Avioliittolain I osan 5 luku, joka käsittelee perheasiain sovittelua, koskee myös rekisteröityä parisuhdetta.

Pyrkimyksenä on selvittää parisuhteessa esiintyvät ristiriidat ensi sijassa neuvotteluihin ja sopimuksiin. Jos perheeseen kuuluu alaikäisiä lapsia, on heidän asemansa turvaamiseen kiinnitettävä erityinen huomio.

Avioliittolain I osan 6 luku, joka käsittelee yhteiselämän lopettamista ja avioeroa, koskee eräin täsmennyksin myös rekisteröityä parisuhdetta.

Tuomioistuin voi rekisteröidyn parisuhteen osapuolten yhteisestä tai toisen yksipuolisesta hakemuksesta päättää, mikäli parisuhteen osapuolet asuvat yhdessä, kumpi jää asumaan yhteiseen kotiin, ja velvoittaa toisen muuttamaan siitä sekä päättää oikeudesta käyttää yhteistä omaisuutta. Rekisteröity parisuhde voidaan purkaa yhdessä esitetystä tai toisen esittämästä vaatimuksesta vähintään kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen tai kun parisuhteen osapuolet ovat asuneet erillään viimeiset kaksi vuotta. Parisuhde on tuomittava heti purettavaksi, jos sen solmimiselle on ollut laissa säädetty este. Rekisteröidyn parisuhteen purkamisen pannaan vireille osapuolten yhteisellä tai toisen hakemuksella. Jälkimmäisessä tapauksessa toiselle on varattava mahdollisuus tulla kuulluksi. Rekisteröidyn parisuhteen purkamista voidaan käsitellä vain suomalaisessa tuomioistuimessa.

Myös avioliittolain II osan oikeussuhteita koskevat säännökset, joihin sisältyvät tarkemmat säännökset puolisoitten omaisuuden vallinnasta suhteen aikana sekä vallintaoikeuden rajoitukset, kuten myös säännökset avioehtosopimuksesta ja puolisoitten välisistä lahjoista, tulisivat sovellettaviksi rekisteröidyn parisuhteen osapuoliin. Niin ikään avioliittolain II osan 4 luvun säännökset perheen elatuksesta ja 5 luvun ja 6

luvun säännökset puolisoitten veloista ja erinäisistä säännöksistä tulisivat sovellettaviksi rekisteröidyn parisuhteen osapuoliin.

Rekisteröidyn parisuhteen osapuolten varallisuussuhteisiin suhteen päättyessä sovellettaisiin avioliittolain IV osan säännöksiä omaisuuden osituksesta.

Avioliittolain I osan 4 luku, joka käsittelee vihkimistä, ei koske rekisteröityä parisuhdetta.

Kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhteen rekisteröinnissä noudatettavista muodoista ja menettelytavoista säädetään asetuksella. Tavoitteena on luoda rekisteröinnille arvokkaat, suhteen ominaislaatuja vastaavat muodot.

Tarkoituksena on, että rekisteröinnin olisi velvollinen suorittamaan sama viranomaisen, joka suorittaa siviilivihkimisen, ts. kihlakunnan tuomari, käräjätuomari, maistraatin puheenjohtaja tai maistraatin määräämä, sen lainoppinut jäsen tai henkikirjoittaja.

4 §. Parisuhteen rekisteröinnin oikeusvaikutuksia koskeva pykälä on laissa keskeisin. Siinä rinnastetaan kahden samaa sukupuolta olevan henkilön rekisteröity parisuhde oikeusvaikutuksiltaan avioliittoon. Siitä seuraa, että lainsäädäntöön sisältyvät avioliittoa ja aviopuolisoita koskevat säännökset koskevat myös rekisteröityä parisuhdetta ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolia. Yleisperusteluissa on yksityiskohtaisemmin tarkasteltu tämän lainkohdan merkitystä.

Eri lakien soveltaminen rekisteröityyn parisuhteeseen saattaa aiheuttaa tarvetta tehdä ko. lakeihin selventäviä muutoksia ja lisäyksiä.

Pohjoismaiden kesken 6. helmikuuta 1931 solmittu avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevaa sopimusta voidaan soveltaa rekisteröityyn parisuhteeseen vain siinä tapauksessa, että ao. toinen pohjoismaa tunnustaa sopimuksen velvoittavuuden myös rekisteröidyn parisuhteen osalta.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että Eduskunta hyväksyisi seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

kahden samaa sukupuolta olevan henkilön rekisteröidystä parisuhteesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voi rekisteröidä parisuhteensa niin kuin tässä laissa säädetään.

Rekisteröity parisuhde solmitaan rekisteröimällä suhde molempien osapuolten ollessa läsnä siviilivihkimiseen oikeutetun viranomaisen suorittamassa rekisteröintitoimituksessa niin kuin siitä asetuksella tarkemmin säädetään.

Ennen rekisteröinnin suorittamista on selvitettävä, ettei parisuhteen rekisteröinnille ole esteitä.

Rekisteröity parisuhde purkautuu, kun toinen puoliso kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka kun rekisteröity parisuhde tuomitaan päättyneeksi.

Parisuhteen rekisteröinnin oikeusvaikutukset ilmenevät tästä laista.

2 §

Rekisteröidyn parisuhteen esteitä, perheasioiden sovittelua sekä suhteen lopettamista ja eroa koskevat soveltuvin osin avioliittolain I osan 1 luku, lukuun ottamatta 1 §:n 1 ja 2 momenttia, sekä 2, 3, 5 ja 6 luku. Parisuhteen osapuolten

oikeussuhteisiin ja omaisuuden ositukseen sovelletaan avioliittolain II ja IV osan säännöksiä.

Rekisteröidyn parisuhteen purkamista voidaan käsitellä vain suomalaisessa tuomioistuimessa.

3 §

Avioliittolain I osan 4 luvun säännökset vihkimisestä eivät koske rekisteröityä parisuhdetta.

Parisuhteen rekisteröinnissä noudatettavista muodoista ja menettelytavoista säädetään asetuksella.

4 §

Parisuhteen rekisteröinnillä on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella.

Lainsäädäntöön sisältyvät säännökset, jotka koskevat avioliittoa ja aviopuolisoita, koskevat myös rekisteröityä parisuhdetta ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolia.

5 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 12 päivänä helmikuuta 1993

Outi Ojala
Jörn Donner
Esko Helle

Ulla Anttila

Heidi Hautala
Tarja Halonen
Tuija Maaret Pykäläinen

Erkki Tuomioja

Marjatta Stenius-Kaukonen
Claes Andersson
Virpa Puisto

